

**JAMOAT TRANSPORTIDA ZAMONAVIY
TO‘LOV TIZIMLARIDAN FOYDALANISH ORQALI TRANSPORT
SAMARADORLIGINI OSHIRISH**

Jumayev Shaxzod Shavkat o‘g‘li

Qarshi davlat texnika universiteti assistenti

shaxzodj886@gmail.com

Annotatsiya. Hozirgi kunda yirik shaharlarda jamoat transportining samarali faoliyat yuritishi aholining kundalik hayotidagi muhim omillardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada jamoat transportida elektron to‘lov tizimini takomillashtirish orqali transport samaradorligini oshirish usullari hamda vazifalar keltirib o‘tilgan. Hamda zamonaviy bank kartalari (Uzcard, VISA, Mastercard, UPI, MIR, "Contactless" to‘lovlar (NFC, QR) orqali to‘lovlarni amalga oshirish imkoniyatlari tahlili keltirilgan

Kalit so‘zlar: Contactless, NFC, QR, Elektron to‘lov, UzCard, tizim, VISA, BPC, STS.

**INCREASING TRANSPORT EFFICIENCY THROUGH THE USE OF
MODERN PAYMENT SYSTEMS IN PUBLIC TRANSPORT**

Abstract. Nowadays, the effective operation of public transport in large cities is one of the important factors in the daily life of the population. This article presents methods and tasks for increasing transport efficiency by improving the electronic payment system in public transport. It also analyzes the possibilities of making payments using modern bank cards (Uzcard, VISA, Mastercard, UPI, MIR, "Contactless" payments (NFC, QR)

Keywords: Contactless, NFC, QR, Electronic payment, UzCard, system, VISA, BPC, STS.

KIRISH.

Transport tizimini zamonaviylashtirish, raqamlashtirish va unda elektron to‘lov tizimlarini keng joriy etish orqali transport xizmatlari sifatini oshirish mumkin. Ushbu maqolada jamoat transportida elektron to‘lov tizimini takomillashtirish orqali transport samaradorligini oshirish imkoniyatlari yoritiladi. Bugungi kunda Respublikamizda intellektual transport tizimini yaratishga katta e‘tibor berilmoqda. Hozirda dunyo bo‘ylab avtomobillar harakati juda tez sur‘atda ko‘paymoqda. Avtomobillarning sezilarli darajada

ko‘payishi va yo‘l tarmog‘ining cheklangan imkoniyatlari tufayli juda ko‘p ziddiyatli vaziyatlar yuzaga keladi va transportning harakatchanligi keskin kamayadi.

MUHOKAMA

Dunyodagi yirik shaharlarning tajribasi shuni ko‘rsatadiki, yo‘llarning tirbandligi muammosini faqat magistral yo‘llarni qurish bilan hal qilib bo‘lmaydi: juda ko‘p sonli avtomobillar darhol yo‘lning yangi qismiga shoshilib o‘tishi, tirbandlikni keltirib chiqaradi. Transport oqimini samarali tartibga solish uchun intellektual transport tizimlarini joriy qilish kerak.

Elektron to‘lov tizimining quyidagi afzalliklari bor :

1. Elektron to‘lov tizimi orqali naqd pul muomalasi kamayadi. Bu esa korrupsiya va pul hisobidagi xatolarni kamaytiradi. Shuningdek, yo‘lovchilar uchun to‘lov qilish jarayoni soddalasadi va tezlashadi. Bunday tizimlar telefon ilovalari, plastik kartalar yoki QR-kodlar orqali amalga oshiriladi.

2. Yo‘lovchi oqimini tahlil qilish imkoniyati

Elektron to‘lovlar orqali transport operatorlari real vaqt rejimida yo‘lovchi oqimini kuzatish imkoniga ega bo‘ladilar. Ushbu ma‘lumotlar yordamida yuklamasi yuqori bo‘lgan yo‘nalishlar aniqlanadi, transport vositalari soni va harakat jadvali optimallashtiriladi.

3. Transport tizimini raqamlashtirish

Elektron to‘lov tizimlari jamoat transportining raqamli boshqaruv tizimiga o‘tishini ta‘minlaydi. Bu orqali rejalashtirish, moliyaviy nazorat va xizmat ko‘rsatish sifati yanada yaxshilanadi.

4. Yo‘lovchilar uchun qulayliklar

To‘lovning tez va qulay amalga oshirilishi, navbatlarning kamayishi, kontaktless texnologiyalar yordamida xizmat ko‘rsatishning yuqori darajada bo‘lishi yo‘lovchilarning umumiy qoniqishini oshiradi. Bu esa jamoat transportidan foydalanishni rag‘batlantiradi.

O‘zbekiston Respublikasida ham UzCard va BPC Group jamoat transportida avtomatlashtirilgan to‘lov tizimini ishlab chiqdi. Tizim orqali zamonaviy bank kartalarida (Uzcard, VISA, Mastercard, UPI, MIR) to‘lovlarni amalga oshirish imkoniyati yaratildi.

Yagona umumrespublika protsessing markazi “BPC Group” xalqaro xolding kompaniyasi bilan hamkorlikda ABT (account based ticketing) texnologiyalari asosida “STS” — “Smart Ticketing Solution” dasturiy-ta‘minot majmuini ishlab chiqdi.

Kompaniyada ta‘kidlanishicha, mutaxassislar tomonidan kontaktsiz to‘lovlar sohasida yaratilgan qulayliklarni inobatga olib, tranzaksiyalarni amalga oshirish jarayonida havfsizlikni ta‘minlash va transport kompaniyalari tizimida benuqson tizimni joriy etish bilan birga, ushbu tizimni avtomatlashtirish ishida inson omillariga bog‘liqlikni minimallashtirishga alohida e‘tibor berilgan.

BPC kompaniyasi raqamli va innovatsion ishlanmalar bozorida yetakchi kompaniyalardan biri hisoblanib, dunyoning 70 dan ortiq mamlakatida o‘z hamkorlariga ega. Shuningdek, kompaniya jamoat transportida to‘lovlarni amalga oshirish sohasida avtomatlashtirilgan ishlanmalarni joriy etishda ko‘pyillik tajribaga ega. Sberbank hamkorligi doirasida Markaziy Transport Platformasiga ulangan hamda amalga oshirilgan loyihalar ro‘yxatiga Rossiya Federatsiyasining 20 dan ortiq shaharlari ham kiritilgan.

O‘zbekiston respublikasida shahar jamoat transporti tizimini kompleks rivojlantirish, yo‘lovchilarga sifatli va xavfsiz transport xizmatlarini ko‘rsatish, transport infratuzilmasini yaxshilash, harakat tarkibini barcha qulayliklarga ega bo‘lgan zamonaviy avtobuslar bilan yangilash, yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash hamda piyodalarga qulay harakatlanish muhitini yaratish maqsadida:

O‘zbekiston respublikasida shahar jamoat transporti tizimini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari etib quyidagilar belgilansin:

jamoat transporti tizimini uning barcha turlarini uzviy bog‘lagan holda kompleks rivojlantirish, aholining jamoat transportidan foydalanish darajasini kamida ikki barobarga oshirish;

jamoat transporti infratuzilmasini rivojlantirish, metropoliten tarmog‘ini kengaytirish, zamonaviy transport-o‘tish bog‘lamalarini hamda namunaviy loyihalar asosida avtobus bekatlarini tashkil etish, jamoat transporti harakatiga ustuvorlik berish uchun chorraha va ko‘chalarni qayta loyihalashtirish;

tashuvchilarni moliyalashtirish tizimi va tarif siyosatini takomillashtirish orqali soha korxonalarini moliyaviy sog‘lomlashtirish hamda xususiy sektor ulushini ikki barobarga oshirish;

velosiped va boshqa motorsiz transport turlarini rivojlantirish, jumladan, piyodalar va velotransport uchun qulay harakatlanish yo‘laklarini, velosipedlarni ijaraga berish va ular uchun maxsus turar joylarni tashkil etish;

raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarni keng qo‘llagan holda transport vositalari harakatini boshqarishning intellektual (“aqli chorraha”, “aqli avtobus” va “aqli bekat”) tizimlarini joriy etish hamda yo‘l harakati xavfsizligini ta‘minlash;

jamoat transporti harakat tarkibini zamonaviy, ekologik toza avtobuslar, jumladan elektrobuslar bilan yangilash.

Quyidagilarni nazarda tutuvchi O‘zbekiston respublikasida shahar jamoat transporti tizimini 2025-yilgacha rivojlantirishning maqsadli ko‘rsatkichlari tasdiqlansin:

yo‘lovchi tashishlar umumiy hajmida jamoat transportining ulushini hozirgi 21 foizdan 43 foizga oshirish;

jamoat transportida kunlik yo‘lovchi tashish hajmini kamida ikki barobarga oshirib, kuniga 2,7 million yo‘lovchiga yetkazish;

jamoat transportining harakatlanish o‘rtacha oraliq intervalini 2 barobarga kamaytirish;

jamoat transportining yangi tarmog‘i asosida 159 ta avtobus yo‘nalishlarini, jumladan 11 ta magistral, 14 ta halqa, 92 ta bog‘lovchi va 42 ta yetkazib beruvchi yo‘nalishlarni bosqichma-bosqich joriy etish;

1 063 ta avtobus, jumladan 673 ta elektrobus xarid qilish yo‘li bilan jamoat transporti harakat tarkibini yangilash;

bir transport turidan boshqa transport turiga qulay va tezkor o‘tish uchun 16 ta zamonaviy transport-o‘tish bog‘lamalarini tashkil etish;

namunaviy loyiha asosida 1160 ta avtobus bekatlarini rekonstruksiya qilish.

Transport vazirligi, Moliya vazirligi va Toshkent shahar hokimligining Toshkent shahrida 2023-yil 1-yanvardan boshlab jamoat transportining yangi tarmog‘i asosida tashkil etiladigan yo‘nalishlarda tashuvchilarni “bosib o‘tilgan yo‘l”, “yo‘lovchi oqimi” va “sifat” mezonlari bo‘yicha bajarilgan ishlar hajmidan kelib chiqqan holda moliyalashtirishning yangi tizimini (keyingi o‘rinlarda — yangi tizim) bosqichma-bosqich joriy etish to‘g‘risidagi taklifi ma’qullansin.

Belgilansinki, yangi tizim asosida:

tashuvchilarni moliyalashtirish manbalari etib jamoat transportida yo‘lovchi tashishdan olinadigan daromadlar va mahalliy budjet parametrlarida jamoat transporti uchun ko‘zda tutilgan barcha mablag‘lar hisoblanadi;

bajariladigan ishlar qiymati tashuvlar bilan bog‘liq bo‘lgan barcha sarf-xarajatlar hamda kamida 10 foiz rentabellik inobatga olingan holda hisob-kitob qilinadi;

yo‘lovchi tashishdan olinadigan daromadlar va mahalliy budjet parametrlarida jamoat transporti uchun ko‘zda tutilgan barcha mablag‘lar Transport vazirligining Toshkent shahar transport boshqarmasida jamlanadi hamda tashuvchilar bilan hisob-kitoblar amalga oshiriladi.

Transport vazirligi Moliya vazirligi bilan birgalikda uch oy muddatda Jamoat transporti tashuvchilarini bajarilgan ish hajmidan kelib chiqqan holda moliyalashtirish tartibini tasdiqlash uchun Vazirlar Mahkamasiga kiritсин.

O‘zbekiston respublikasida Transport vazirligining shaharlarida avtobus bekatlari namunaviy loyihasini yo‘lovchilar, shu jumladan, aholining imkoniyati cheklangan guruhlari uchun qulay shart-sharoitlar yaratilishini inobatga olgan holda ishlab chiqish hamda mazkur bekatlar joylashtiriladigan yer maydonlarini elektron onlayn auksion

savdolari orqali tadbirkorlik subyektlariga ijara huquqi asosida vaqtinchalik foydalanishga berish to‘g‘risidagi taklifiga rozilik berilsin.

tadbirkorlarga mazkur bekatlarda faqatgina reklama vositasi, bankomatlar va oziq-ovqat mahsulotlarini xarid qilishga mo‘ljallangan o‘ziga o‘zi xizmat ko‘rsatish (vending) avtomatlarini joylashtirishga ruxsat etiladi;

yangi va rekonstruksiya qilinadigan bekatlar joylashtiriladigan yer maydonlarida savdo va maishiy xizmat ko‘rsatish obyektlarini joylashtirish taqiqlanadi, o‘ziga o‘zi xizmat ko‘rsatish (vending) avtomatlari bundan mustasno.

transport-o‘tish bog‘lamalarini tashkil etish bilan bog‘liq sarf-xarajatlar O‘zbekiston respublikasida shahar mahalliy budjeti hisobidan amalga oshiriladi hamda qurilish ishlari yakunlanganidan so‘ng obyektlar o‘rnatilgan tartibda balans qiymatida akseonerlik jamiyatlariga uning ustav kapitalidagi davlat ulushini oshirish evaziga o‘tkaziladi;

XULOSA

Jamoat transportida elektron to‘lov tizimini takomillashtirish orqali nafaqat moliyaviy shaffoflikka erishish, balki butun transport tizimini samarali va zamonaviy tarzda boshqarish imkonini beradi. Bu esa shahardagi transport yuklamasini kamaytiradi, ekologik tozalikka hissa qo‘shadi va aholining hayot sifatini oshiradi.

Adabiyotlar

1. Бычков, В. П. Предпринимательская деятельность на автомобильном транспорте. учебное пособие - Воронеж, 2010. - 420 с.
2. Barbara Flugge. Smart mobility – connecting everyone. 2017.
3. Косимов, С. Х., & Нишонов, А. О. У. (2021). Пути развитие логистической системы при организации перевозки грузов на международных маршрутах. Academic research in educational sciences, 2(3).